

Sygn.akt III AUa 437/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 lipca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Barbara Orechwa-Zawadzka (spr.)

Sędziowie: SA Alicja Sołowińska

SA Marek Szymanowski

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 lipca 2018 r. w B.

sprawy z odwołania J. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

o prawo do emerytury

na skutek apelacji wnioskodawczyni J. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 28 marca 2018 r. sygn. akt III U 361/17

oddala apelację.

SSA Marek Szymanowski SSA Barbara Orechwa-Zawadzka SSA Alicja Sołowińska

Sygn. akt III AUa 437/18

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. decyzją z 21 kwietnia 2017 r., wydaną na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.), po rozpatrzeniu wniosku z 6 lutego 2017 r. oraz następnie złożonych dodatkowych dokumentów, odmówił J. K. prawa do emerytury. ZUS uznał, że wnioskodawczyni nie spełniła warunków określonych w art. 186 ust. 3 ww. ustawy niezbędnych do otrzymania emerytury wcześniejszej z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki, ponieważ nie udowodniła na dzień 31 grudnia 1998 r. stażu pracy w wymiarze 20 lat. ZUS uznał za udowodnione okresy składkowe i nieskładkowe wnioskodawczyni w łącznym wymiarze 19 lat, 8 miesięcy i 18 dni.

J. K. wniosła odwołanie od tej decyzji, domagając się uwzględnienia do jej stażu pracy okresów pracy w gospodarstwie rolnym teściowej od 16 maja 1981 r. do 31 grudnia 1981 r., okresów urlopów macierzyńskich i wypoczynkowych, okresów pracy nakładczej oraz okresów opłacania składek emerytalno-rentowych z (...).

W odpowiedzi na odwołanie ZUS wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Ostrołęce wyrokiem z 28 marca 2018 r. odwołanie oddalił. Sąd ten ustalił, że J. K. z pierwszym wnioskiem o ustalenie uprawnień do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad chorym dzieckiem zwróciła się do ZUS 28 listopada 1996 r. Po rozpatrzeniu wniosku ZUS decyzją z 27 stycznia 1997 r. odmówił odwołującej prawa do wnioskowanego świadczenia, ponieważ nie spełniła warunków określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury dla pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki - nie udowodniła 20-letniego okresu pracy. W związku ze złożonymi przez odwołującą dodatkowymi dokumentami ZUS dokonał ponownego ustalenia uprawnień do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad chorym dzieckiem. Wobec tego, że odwołująca nadal nie udokumentowała 20-letniego okresu pracy, decyzją z 28 lutego 1997 r. ponownie odmówiono jej prawa do emerytury.

Kolejny wniosek o przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury odwołująca złożyła 12 września 2002 r. załączając nowe dowody na okoliczność zatrudnienia, w tym zeznania świadków na okoliczność pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 23 kwietnia 1975 r. do 30 kwietnia 1978 r. oraz na okoliczność pracy w gospodarstwie rolnym teściowej od 16 maja 1981 r. do 31 grudnia 1981 r. Po dokonaniu analizy złożonych dokumentów ZUS ustalił staż pracy odwołującej na dzień 31 grudnia 1998 r. w łącznej ilości 19 lat, 4 miesięcy i 6 dni, w tym: 12 lat, 2 miesiące i 29 dni okresów składkowych, 4 lata i 29 dni okresów nieskładkowych oraz 3 lata i 8 dni okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców. ZUS nie uwzględnił okresu pracy w gospodarstwie rolnym teściowej od 16 maja 1981 r. do 31 grudnia 1981 r., gdyż w tym okresie odwołująca przebywała na urlopie wychowawczym, który został uwzględniony w stażu pracy. Wobec nie spełnienia warunków do wcześniejszej emerytury z powodu braku 20 lat pracy na dzień 31 grudnia 1998 r. - ZUS decyzją z 17 grudnia 2002 r. odmówił J. K. prawa do emerytury. Wyrokiem z 24 października 2003 r. (sygn. akt XIII U 87/03) Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił odwołanie ubezpieczonej. Następnie na skutek apelacji J. K. sprawa została przekazana do rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie, który wyrokiem z 22 września 2004 r. (sygn. akt III AUa 76/04) oddalił jej apelację.

W dniu 10 listopada 2004 r. odwołująca zwróciła się do ZUS z wnioskiem o ponowne ustalenie uprawnień do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad chorym dzieckiem. Po rozpatrzeniu wniosku ZUS decyzją z 29 listopada 2004 r. ponownie odmówił odwołującej prawa do emerytury, z uwagi na brak 20-letniego okresu pracy na dzień 31 grudnia 1998 r. W stażu pracy ZUS nadal nie uwzględnił okresu pracy w gospodarstwie rolnym teściowej od 16 maja 1981 r. do 31 grudnia 1981 r. Sąd Okręgowy w Ostrołęce wyrokiem z 8 listopada 2005 r. (sygn. akt III U 2023/04) oddalił odwołanie odwołującej. Apelacja J. K. od powyższego wyroku została także oddalona przez Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 8 marca 2006 r. (sygn. akt III AUa 135/06).

W dniu 6 lutego 2017 r. J. K. złożyła w ZUS Oddziale w P. Inspektoracie w O. wniosek o ustalenie uprawnień do emerytury. ZUS decyzją z 23 lutego 2017 r. rozpatrzył uprawnienia odwołującej do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach i odmówił jej prawa do tego świadczenia z powodu braku stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. J. K. złożyła odwołanie od tej decyzji, zarzucając błędne rozpatrzenie wniosku z 6 lutego 2017 r., gdyż jej zamiarem było ustalenie przez ZUS prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad chorym dzieckiem. W związku z powyższym ZUS decyzją z 15 marca 2017 r. rozpatrzył wniosek odwołującej z 6 lutego 2017 r. o ustalenie uprawnień do emerytury dla osób opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki. Wskazała, że zgodnie z art. 195 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki utraciło moc z dniem 1 stycznia 1999 r. Wśród świadczeń przewidzianych w art. 3 ustawy emerytalnej nie ma wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki. W związku z powyższym ZUS uznał, że brak jest podstaw do ustalenia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad chorym dzieckiem, wobec czego decyzją z 15 marca 2017 r. odmówił odwołującej prawa do wcześniejszej emerytury. Tego samego dnia ZUS wydał decyzję o ustaleniu kapitału początkowego na dzień 1 stycznia 1999 r., określając go na kwotę 65.995,93 zł. Od tej decyzji również odwołała się J. K., a SO w Ostrołęce wyrokiem z 2 lutego 2018 r. przy ustaleniu kapitału początkowego przyjął tożsame okresy składkowe (150 miesięcy) i nieskładkowe (94 miesiące) co ZUS w decyzji, lecz ustalił wyższą kwotę kapitału początkowego, zgodnie z wyliczeniem biegłej.

W wyniku ponownej analizy sprawy o emeryturę ZUS uznał, że powyższa decyzja została błędnie wydana, bowiem odwołująca przedłożyła dowody (te same co we wniosku o przeliczenie kapitału początkowego) mające wpływ na zmianę stażu pracy udokumentowanego do 31 grudnia 1998 r. Na podstawie dokumentów złożonych do odwołania ZUS uwzględnił okres urlopu macierzyńskiego od 27 grudnia 1981 r. do 3 kwietnia 1982 r. oraz dodatkowo okresy opieki nad dzieckiem wymagającym opieki ze względu na stan zdrowia: od 10 października 1990 r. do 24 października 1990 r., od 25 października 1990 r. do 1 listopada 1990 r., od 1 grudnia 1992 r. do 31 października 1994 r., od 1 listopada 1995 r. do 6 listopada 1995 r. i od 7 listopada 1996 r. do 31 grudnia 1996 r. Następnie Oddział ZUS dokonał ponownego ustalenia uprawnień do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad chorym dzieckiem na podstawie art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W oparciu o dokumenty znajdujące się w aktach rentowych, z uwzględnieniem dokumentów złożonych do odwołania, ZUS ustalił staż pracy odwołującej udowodniony do 31 grudnia 1998 r. w ilości: 12 lat, 6 miesięcy i 7 dni okresów składkowych; 7 lat, 10 miesięcy i 10 dni okresów nieskładkowych (okresy sprawowania opieki nad dziećmi), ograniczony do 1/3 okresów składkowych (na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy emerytalnej) tj. do 4 lat i 2 miesięcy i 3 dni. Łączny okres pracy udowodniony przez odwołującą przy ustalaniu prawa do emerytury wyniósł 16 lat, 8 miesięcy i 10 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Ponieważ odwołująca do 1 stycznia 1999 r. nie udokumentowała wymaganego 20 letniego stażu pracy, ZUS decyzją z 28 marca 2017 r. odmówił jej prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W związku z tym, że w powyższej decyzji nie został uwzględniony okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców uznany przez ZUS od 23 kwietnia 1975 r. do 30 kwietnia 1978 r. w ilości 3 lat i 8 dni, ZUS uchylił decyzję z 28 marca 2017 r. i decyzją z 21 kwietnia 2017 r. ponownie odmówił odwołującej prawa do wcześniejszej emerytury, ponieważ pomimo uwzględnienia ww. okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców nie udokumentowała do 31 grudnia 1998 r. wymaganych 20 lat pracy. Łącznie z okresem pracy w gospodarstwie rolnym rodziców staż pracy odwołującej wyniósł 19 lat, 8 miesięcy i 18 dni. W stażu pracy ZUS nie uwzględnił okresów opłacania składek na ubezpieczenie społeczne dokonanych po dniu 31 grudnia 1998 r. za odwołującą przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Zgodnie z pismem Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w O. z 24 czerwca 2004 r. składka na ubezpieczenie emerytalne i rentowe opłacana była przez (...) od 1 stycznia 1997 r. do 17 grudnia 2000 r. i okres ten do 31 grudnia 1998 r. został uwzględniony w stażu pracy. Ponadto ZUS nie uwzględnił odwołującej okresu pracy w gospodarstwie rolnym teściowej od 16 maja 1981 r. do 31 grudnia 1981 r. Wydając decyzję ZUS wskazał, że odwołująca do 31 grudnia 1998 r. nie udowodniła 20 letniego okresu składkowego i nieskładkowego, dlatego decyzją z 21 kwietnia 2017 r. odmówił J. K. prawa do emerytury.

W sprawie nie było kwestionowane, że syn odwołującej M. K. cierpiał na schorzenia wymienione w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149) oraz że spełnione były na dzień 1 stycznia 1999 r. inne przesłanki wskazane w ww. akcie prawnym, oprócz stażu pracy.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że w stanie prawnym obowiązującym od 1 stycznia 1999 r., prawo osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. i po dniu 31 grudnia 1948 r. do emerytury określonej w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.), które nie zgłosiły wniosków o to świadczenie przed dniem wejścia w życie ustawy, spełniając przesłanki do nabycia prawa do świadczenia, stosownie do art. 186 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227), ocenia się według przepisów dotychczasowych. Przepisy nowej ustawy utrzymały możliwość skorzystania z dotychczasowych zasad przechodzenia na emeryturę (w tym na podstawie powołanego rozporządzenia z 1989 r.) dla tych osób, które do dnia wejścia w życie ustawy (1 stycznia 1999 r.) nie zgłosiły wniosku o emeryturę, mimo że spełniły warunki do nabycia prawa do tego świadczenia (art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach).

Wcześniejsza emerytura dla pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki jest specjalnym świadczeniem przewidzianym ustawą z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników. Jego

podstawę prawną stanowił art. 27 ust. 3 tej ustawy, który dawał kompetencję Radzie Ministrów do określenia w drodze rozporządzenia zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki. Należy przyjąć, że wobec braku odmiennych uregulowań, mechanizm prawny powstania prawa do tego świadczenia był analogiczny jak w przypadku pozostałych świadczeń przewidzianych ww. ustawą. Zgodnie z ww. przepisem, emerytura wcześniejsza z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki przysługuje osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r., które nie mogły kontynuować zatrudnienia z powodu stanu zdrowia swojego dziecka oraz do dnia 31 grudnia 1998 r. spełniły następujące warunki: 1) udowodniły okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet oraz opiekowały się dzieckiem wymagającym stałej opieki, które: było całkowicie niezdolne do pracy i do samodzielnej egzystencji, bez względu na przyczynę chorobową, było całkowicie niezdolne do pracy z powodu jednego ze stanów chorobowych wymienionych w rozporządzeniu, a niezdolność do pracy dziecka istnieje od urodzenia lub powstała przed ukończeniem 18 roku życia, 2) ostatnim ubezpieczeniem przed 1 stycznia 1999 r. było ubezpieczenie z tytułu pozostawania w stosunku pracy w myśl Kodeksu Pracy.

W myśl obowiązującego do 31 grudnia 1998 r. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, osobie, która nie mogła lub nie może kontynuować zatrudnienia z powodu stanu zdrowia swojego dziecka, wymagającego - bez względu na wiek - jej stałej opieki oraz pielęgnacji lub pomocy w czynnościach samoobsługowych, przysługuje prawo do wcześniejszej emerytury. Na dzień 31 grudnia 1998 r. powinny być spełnione wszystkie warunki wymagane do przyznania tej emerytury, w tym również warunek braku możliwości kontynuowania zatrudnienia.

Składając wniosek z 6 lutego 2017 r. odwołująca kolejny raz polemizowała z ustaleniami z prawomocnie zakończonych spraw, w zakresie stażu pracy wymaganego do uzyskania prawa do wcześniejszej emerytury. Sąd wskazał, że prawo do wcześniejszej emerytury dla pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki nie ma charakteru nieutralnego. W świetle przepisów ww. rozporządzenia przesłanki uzyskania prawa do wcześniejszej emerytury: niemożność kontynuowania zatrudnienia z powodu stanu zdrowia dziecka, posiadanie wymaganego okresu zatrudnienia oraz sprawowanie osobistej opieki nad dzieckiem - muszą zachodzić kumulatywnie. Brak jednej z wymienionych przesłanek powoduje, że prawo do świadczenia nie powstaje. Powstałe zaś prawo ustaje w razie odpadnięcia jednej z przesłanek, np. w razie zaprzestania sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem lub podjęcia zatrudnienia. Emerytura dla osób opiekujących się dziećmi ze względu na stan ich zdrowia ma kompensować utratę możliwości uzyskania przez ubezpieczonego dochodu z tytułu własnej pracy, jest świadczeniem szczególnym i stanowi odstępstwo od ogólnych zasad nabywania prawa do emerytury.

W przypadku prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem, warunkiem, który może ustać, jest brak możliwości kontynuowania zatrudnienia z powodu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem. Wynika stąd, że w wypadku np. poprawy stanu zdrowia dziecka, gdy zbędne staje się sprawowanie nad nim stałej opieki oraz pielęgnacji, czy też w razie podjęcia zatrudnienia przez matkę dziecka, czy też śmierci dziecka - prawo do wcześniejszej emerytury ustaje ex lege. Występowanie wskazanego wyżej, zmiennego (dotyczącego okoliczności, które mogą ulec zmianie lub ustać) warunku odróżnia wcześniejszą emeryturę z tytułu opieki nad dzieckiem od emerytury przysługującej na zasadach ogólnych i już z tego względu świadczenie to nie może być uznane za nieutralne. Taki pogląd Sąd Najwyższy wyrażał już kilkakrotnie, między innymi, w wyroku z 2 czerwca 1998 r., I UKN 95/98, OSNP 1999 nr 11, poz. 376; uchwale z 28 listopada 2002 r., III UZP 9/02, OSNP 2003 nr 12, poz. 296; wyroku z 2 grudnia 2003 r., II UK 199/03, OSNP 2004 nr 18, poz. 319; wyroku z 25 listopada 2004 r., III UK 153/04 niepublikowany; wyroku z 3 marca 2005 r., I UK 189/04, OSNP 2006 nr 1 - 2, poz. 23, wyroku z 13 listopada 2009 r., III UK 45/09 LEX nr 560874, czy postanowieniu z 4 kwietnia 2011 r., I UK 410/10, LEX nr 1646559.

W szczególności w uchwale z 28 listopada 2002 r., III UZP 2/02, Sąd Najwyższy wskazał na nietrafne utożsamianie wcześniejszych emerytur przysługujących pracownikom opiekującym się dziećmi z emeryturami przysługującymi na zasadach ogólnych, tj. z tytułu osiągnięcia wieku emerytalnego i posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego. Emerytura przyznana na zasadach ogólnych, przy założeniu, że wymagane okresy składkowe i nieskładkowe zostały ustalone prawidłowo, stanowi świadczenie nieutralne. Nie dotyczy to jednak emerytury

wcześniejszej, w przypadku której przesłanki jej nabycia, w szczególności przesłanka niemożności kontynuowania zatrudnienia w związku z poprawą stanu zdrowia dziecka, czy zmianą warunków rodzinnych, mogą ustać. Spełnienie warunków uprawniających do żądanej emerytury we wskazanym okresie - wobec tego, że wniosek o przedmiotową emeryturę został złożony w 2017 r. - nie jest równoznaczne z zasadnością wniosku, ponieważ prawo do żądanego świadczenia podlegało weryfikacji pod kątem spełnienia przesłanek go warunkujących nie tylko w dniu 31 grudnia 1998 r., ale także w okresie bezpośrednio poprzedzającym złożenie wniosku. Nie było zasadne żądanie prawa do emerytury w sytuacji, gdy wnioskodawczyni nie spełnia jej warunków w dacie złożenia. Warunkiem nabycia emerytury na podstawie rozporządzenia jest bowiem niemożność podjęcia pracy albo konieczność jej zaprzestania ze względu na stan zdrowia dziecka i konieczność sprawowania nad nim stałej opieki. Sąd wyszedł z założenia, iż sprawowanie stałej opieki w rozumieniu § 1 ust. 1 rozporządzenia oznacza wykonywanie tej opieki w sposób ciągły, codziennie, bez przerwy i w zasadzie przez całą dobę, co wyklucza możliwość równoczesnego świadczenia pracy na podstawie stosunku pracy (por. wyroki Sądu Najwyższego z: 30 lipca 1997 r., II UKN 202/97, OSNP 1998 Nr 11, poz. 348, 27 kwietnia 2004 r., II UK 297/03, OSNP 2005 Nr 1, poz. 11, 6 maja 2004 r., II UK 350/03, OSNP 2004 Nr 23, poz. 408). Skoro przesłanką uprawniającą do świadczenia jest niemożność kontynuowania zatrudnienia z powodu konieczności sprawowania opieki nad dzieckiem, to nie może nabyć tego prawa osoba, która tej opieki nie sprawuje.

Sąd pierwszej instancji uznał, że warunki uprawniające do wcześniejszej emerytury nie zostały przez wnioskodawczynię spełnione, co dodatkowo potwierdza okoliczność, że obecnie wnioskodawczyni takiej opieki nie sprawuje z uwagi na śmierć syna M., który zmarł 29 grudnia 2008 r., zaś pozostali synowie T. (ur. w (...) r.) i G. (ur. w (...) r.) nigdy nie spełniali warunków dla sprawowania nad nimi opieki wskazanej w ww. rozporządzeniu, a w chwili obecnej są osobami samodzielnymi pozostającymi w związkach małżeńskich. Na te kwestie zwrócił uwagę ZUS w piśmie procesowym z 16 lutego 2018 r. Wyliczył hipotetyczny staż pracy odwołującej na dzień 1 stycznia 1999 r. przy zaliczeniu urlopów wychowawczych oraz okresów niewykonywania pracy z uwagi na opiekę nad dziećmi do lat 4 lub opiekę nad dzieckiem szczególnej troski bez względu na wiek przebyte do 15 listopada 1991 r. w wymiarze 20 lat, 4 miesiące i 28 dni okresów składkowych i nieskładkowych, jednak wskazał, że odwołująca nie spełnia pozostałych warunków na dzień zgłoszenia przedmiotowego wniosku.

Sąd Okręgowy dostrzegł, że na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach przy ustalaniu prawa do emerytury okresy nieskładkowe uwzględnia się w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. Jedyne wyjątek (nie odnoszący się jednak do okoliczności sprawy) został przewidziany w art. 174 ust. 2 pkt 2 tej ustawy, odnoszącym się do ustalania kapitału początkowego, mającego wpływ na wysokość (a nie prawo) do świadczenia. Przepis ten stanowi, że przy ustalaniu kapitału początkowego (dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy przed dniem wejścia w życie ustawy opłacali składki na ubezpieczenie społeczne lub za których składki opłacali płatnicy składek) przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 5, a więc okresy urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących opiekujących się małymi dziećmi, innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy - z powodu opieki nad dzieckiem (w wymiarze określonym w tym przepisie), bez uwzględnienia ograniczenia wynikającego z art. 5 ust. 2 ustawy do jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. Zgodnie zaś z art. 4 ust. 2 ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, rentowy mógł uznać je tylko w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych.

W toku postępowania, powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, odwołująca podniosła, że okresy urlopów wychowawczych i innych okresów opieki nad dziećmi sprzed 15 listopada 1991 r. nie doznają ograniczeń przy zaliczaniu do stażu pracy wymaganego do uzyskania wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki do 1/3 okresów składkowych. Sąd Okręgowy nie negował tego poglądu, gdyż jest on utrwalony w orzecznictwie. Wyjaśnił, że ocena zaliczenia okresów urlopów wychowawczych oraz okresów niewykonywania pracy z uwagi na opiekę nad dziećmi do lat 4 lub opiekę nad dzieckiem szczególnej troski bez względu na wiek była przedmiotem rozważań Sądu Apelacyjnego w Warszawie w sprawie III AUa 76/04 (XIII U 87/03 z odwołania J. K.), gdzie okresy te zostały zaliczone do okresów nieskładkowych i ewentualne wzruszenie tego poglądu

w świetle późniejszego orzecznictwa Sądu Najwyższego i zaliczenie tych okresów jako okresów zrównanych z okresami składkowymi (przy spełnieniu pozostałych wymogów do uzyskania wcześniejszej emerytury dla osób opiekujących się dziećmi ze względu na stan ich zdrowia) stanowisko to może być ewentualnie ponownie weryfikowana w drodze wznowienia tamtego postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego.

Nadto, odwołująca w lutym 2009 r. była okresowo zatrudniona jak goniec, zaś od 29 czerwca 2009 r. do 22 czerwca 2011 r. pracowała w OSM w O., a od 1 września 2011 r. do 7 lipca 2016 r. w Stowarzyszeniu (...) „żyć” oraz dorywczo jako goniec albo pobierała zasiłek dla bezrobotnych lub przebywała na rencie.

Sąd Okręgowy uznał także, że kwestia okresów składkowych i nieskładkowych (20 letniego stażu pracy) przy rozpoznawaniu przedmiotowego wniosku nie miała znaczenia, gdyż z uwagi na śmierć M. K. 29 grudnia 2008 r., z tym dniem prawo do wcześniejszej emerytury ustało ex lege.

Biorąc pod uwagę powyższe Sąd Okręgowy w oparciu o art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. oddalił odwołanie.

Apelację od powyższego wyroku wniosła J. K.. Zaskarżyła wyrok w całości i zarzuciła:

- naruszenie § 1, 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dzieckiem szczególnej troski w zw. z ustawą z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. nr 40, poz. 266 ze zm.), ustawy z 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. nr 104, poz. 450 zm zm.) i ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (Dz.U. nr 162, poz. 1118 ze zm.) oraz przepisów intertemporalnych (wyrok Sądu Okręgowego w Tarnowie z 15 maja 2013 r., sygn. akt IV U 222/13 i wyrok SA w Białymstoku z 21 maja 2013 r., sygn. akt III AUa 1144/12 i art. 2 i 71 Konstytucji RP);

- naruszenie prawa procesowego: art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. i 391 k.p.c.

Mając na uwadze powyższe zarzuty skarżąca wniosła o zmianę orzeczenia bądź przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w innym składzie.

Apelację od ww. wyroku wniósł w imieniu odwołującej również jej pełnomocnik. Zaskarżył wyrok w całości i zarzucił:

I. naruszenie norm prawa materialnego poprzez błędną wykładnię:

1. art. 186 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z art. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki oraz art. 27 ust. 3 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnych pracowników i ich rodzin, poprzez przyjęcie, że odwołująca nie spełniła warunków uzasadniających przyznanie jej wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki;

2. § 1 ust. 1 pkt 1 ww. rozporządzenia w zw. z art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach w zw. z art. 26 ust. 2 o z.e.p. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że bez znaczenia dla skarżącej pozostaje okoliczność, iż na dzień 1 stycznia 1999 r. osiągnęła wymagany przepisami 20-letni okres ubezpieczeniowy, wobec śmierci dziecka 29 grudnia 2008 r., a także błędną wykładnię prawa w zakresie zaliczania urlopu wychowawczego oraz okresów niewykonywania pracy z uwagi na opiekę nad dziećmi do lat 4 lub opiekę nad dzieckiem szczególnej troski bez względu na wiek do stażu pracy;

II. naruszenie prawa procesowego tj.,

1. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez zaniechanie rozpoznania sprawy, zaniechanie rozpoznania podstawy faktycznej i prawnej żądań odwołującej, nie wyjaśnienie okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, brak rozpoznania wniosku odwołującej o ustalenie stosunku ubezpieczenia mającego istotne znaczenie dla wydania orzeczenia w przedmiotowej sprawie, ogólność i dowolność wniosków Sądu, brak ustaleń własnych Sądu I instancji,

2. art. 236 k.p.c. poprzez zaniechanie wydania postanowienia dowodowego odnośnie zgłoszonego przez odwołującą dowodu z opinii biegłego sądowego oraz art. 235 k.p.c. wyrażającego zasadę bezpośredniości wobec czynienia ustaleń Sądu na podstawie dowodów nie dopuszczonych formalnie do rozpoznania w toku postępowania;

3. art. 217 § 3 k.p.c. w zw. z art. 6 § 2, 227 oraz art. 217 § 1 k.p.c. poprzez uniemożliwienie stronie realizacji prawa do zgłoszenia dowodów oraz okoliczności faktycznych na uzasadnienie swoich wniosków lub dla odparcia wniosków i twierdzeń strony przeciwnej w tym braku realizacji dowodów zgłoszonych przez odwołującą w postaci dowodu z przesłuchania świadka oraz dowodu z opinii biegłego sądowego,

4. art. 328 § 2 k.p.c. wobec braku spełnienia przez uzasadnienie wyroku Sądu wymogów zawartych w tym przepisie, tj. braku wskazania w uzasadnieniu dowodów na których się sąd oparł, przyczyn dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej oraz rzetelnego, przejrzystego wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku, ogólnikowość i nieadekwatność wniosków sądu.

Wskazując na powyższe zarzuty pełnomocnik w imieniu skarżącej wniósł o:

1) zmianę zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania,

2) zasądzenie na rzecz odwołującej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za obie instancje,

3) dopuszczenie dowodu z zeznań świadka G. J.- kierowniczką D. Pracy Socjalnej i Świadczeń Pieniężnych (...) (Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie) na okoliczność jak doszło do braku odprowadzania przez (...) składek na ubezpieczenie społeczne odwołującej w okresie od 1 grudnia 1993 r. do 31 grudnia 1996 r., przekazania (...) przez ZUS informacji, że odwołująca spełnia warunki do uzyskania wcześniejszej emerytury, nakazania (...) braku opłacania składek oraz zwrotu nadpłaconych składek przez (...) do ZUS.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna.

Sąd pierwszej instancji dokonał w sprawie prawidłowych ustaleń faktyczny w zakresie istotnym dla rozstrzygnięcia oraz właściwej oceny prawnej spornych okoliczności, które to Sąd Apelacyjny podziela. Nie zasługuje na aprobatę zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., bowiem Sąd Okręgowy dokonał wszechstronnej i swobodnej oceny zgromadzonego materiału dowodowego, nie pomijając żadnych istotnych w sprawie okoliczności. Nie można zgodzić się z zarzutem, iż Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, bowiem Sąd ten prawidłowo rozpatrzył prawo J. K. do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki, co było przedmiotem zaskarżonej decyzji ZUS z 21 kwietnia 2017 r.

Nie można zgodzić się z zarzutem obrazy art. 328 § 2 k.p.c. Zarzut naruszenia tego przepisu może być usprawiedliwiony tylko w tych wyjątkowych okolicznościach, w których treść uzasadnienia orzeczenia sądu całkowicie uniemożliwia dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia lub w przypadku zastosowania prawa materialnego do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 6 grudnia 2013 r., I ACa 764/13, Legalis nr 761121). Tymczasem uzasadnienie Sądu Okręgowego napisane zostało w sposób, który pozwala skontrolować zasadność rozstrzygnięcia.

Odnosząc się do zarzutów naruszenia prawa procesowego dotyczących przeprowadzenia przez Sąd Okręgowy postępowania dowodowego, tj. zarzutów naruszenia przepisów: art. 217 § 3 k.p.c. w zw. z art. 6 § 2, art. 227 oraz art. 217 § 1 k.p.c. poprzez brak dopuszczenia zgłoszonych przez odwołującą dowodów z przesłuchania świadka i z opinii biegłego sądowego, należy uznać zarzuty te za niezasadne. Do obliczenia okresów składkowych i nieskładkowych wnioskodawczyni nie był niezbędny dowód z opinii świadka, ani też dowód z opinii biegłego z zakresu

rachunkowości, bowiem w zakresie tym Sąd nie potrzebował wiadomości specjalnych. Sąd zobowiązał organ rentowy do hipotetycznego wyliczenia, czy na dzień 1 stycznia 1999 r. odwołująca posiadała 20 letni okres zatrudnienia przy przyjęciu (zgodnie z żądaniem odwołującej), że okresy urlopów wychowawczych, urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy z uwagi na opiekę na dzieckiem do lat 4 lub dzieckiem szczególnej troski bez względu na wiek przebyte do 15 listopada 1991 r., zaliczone były w całości jako okresy równorzędne z okresami zatrudnienia. Organ rentowy przedstawił w tym zakresie stosowne wyliczenia (zgodne z żądaniem odwołującej), które zostały następnie poddane ocenie Sądu w kontekście całokształtu okoliczności sprawy. Prawidłowe obliczenie stażu pracy odwołującej i ocena, czy spełnia ona warunki do przyznania prawa do dochodzonego świadczenia wiązało się w rzeczywistości z zastosowaniem właściwej wykładni przepisów prawa. Z tego względu, Sąd Okręgowy zasadnie uznał przeprowadzenie wnioskowanych przez stronę dowodów za zbędne, bowiem wobec dokonanej przez ten Sąd interpretacji przepisów, jej żądania nie mogły być w sprawie uwzględnione. Co prawda za naruszenie art. 236 k.p.c. należy uznać niewydanie przez Sąd Okręgowy formalnie postanowienia oddalającego wniosek dowodowy strony, jednak zdaniem Sądu odwoławczego nie było to istotne uchybienie procesowe i nie miało ono wpływu na wynik sprawy, skoro dowód z opinii biegłego był w sprawie zbędny. Odwołująca domagała się nadto dopuszczenia dowodu z zeznań świadka na okoliczność braku odprowadzania przez (...) składek na ubezpieczenie społeczne odwołującej w okresie od 1 grudnia 1993 r. do 31 grudnia 1996 r., przekazania (...) przez ZUS informacji, że odwołująca spełnia warunki do uzyskania wcześniejszej emerytury, nakazania (...) braku opłacania składek oraz zwrotu nadpłaconych składek przez (...) do ZUS. Zdaniem Sądu w sprawie zostało jednak dostatecznie wyjaśnione, że w okresie, kiedy istniał obowiązek odprowadzania przez (...) składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu pobierania zasiłku stałego, to składka ta była za J. K. odprowadzona i ZUS uwzględnił ten okres (od 1 stycznia 1997 r. do 31 grudnia 1998 r.) w jej stażu pracy. Z tych przyczyn także Sąd odwoławczy uznał za zbędę przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka i oddalił zgłoszony po raz kolejny w apelacji wniosek dowodowy w tym zakresie na podstawie art. 217 § 3 k.p.c. z zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

Nie jest zasadny również zarzut naruszenia art. 235 k.p.c. Skarżąca nie wyjaśniła w apelacji, na podstawie jakich dowodów nie dopuszczonych formalnie do rozpoznania w toku postępowania Sąd czynił ustalenia w sprawie niniejszej, a wskazała jedynie, że Sąd nie dokonał połączenia niniejszej sprawy ze sprawą o sygn. III U 195/17 o ustalenie wysokości kapitału początkowego. Z akt niniejszej sprawy nie wynika natomiast, aby Sąd czynił ustalenia na podstawie przeprowadzonego w sprawie o ustalenie kapitału początkowego dowodu z opinii biegłej, czy też innych dowodów, które nie znajdowałyby się w aktach sprawy (w tym w aktach ZUS, które stanowią integralną część niniejszej sprawy).

Apelująca zarzuca również zaniechanie wszechstronnego rozpoznania sprawy poprzez brak rozpatrzenia wniosku o ustalenie istnienia stosunku ubezpieczenia w okresie od 1 grudnia 1993 r. do 25 października 2002 r. i od 1 listopada 2002 r. do 30 kwietnia 2004 r. z tytułu zasiłku stałego na dziecko szczególnej troski otrzymywanego z (...). Podkreślić trzeba, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (art. 4779 i art. 477¹⁴ k.p.c.) i tylko w tym zakresie podlega ona kontroli sądu zarówno pod względem jej formalnej poprawności, jak i merytorycznej zasadności. Postępowanie sądowe zmierza do kontroli prawidłowości lub zasadności zaskarżonej decyzji, a w związku z tym wykluczone jest rozstrzygnięcie przez sąd, niejako w zastępstwie organu rentowego, żądań zgłaszanych w toku postępowania odwoławczego, które nie były przedmiotem zaskarżonej decyzji (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, Lex nr 1215286, wyrok Sądu Najwyższego z 9 września 2010 r., II UK 84/10, lex nr 661518). Przedmiot niniejszej sprawy wyznacza więc zaskarżona decyzja ZUS z 21 kwietnia 2017 r., dotycząca prawa do wcześniejszej emerytury i tylko w tym zakresie sprawa była rozpoznawana przez Sąd. Mając to na względzie Sąd Okręgowy prawidłowo wniosek J. K. z 29 maja 2017 r. o ustalenie stosunku ubezpieczenia przekazał do organu rentowego na mocy art. 477¹⁰ § 2 k.p.c. (postanowienie z 2 lutego 2018 r., k. 117).

Spór w sprawie dotyczył spełnienia przez J. K. przesłanek niezbędnych do przyznania prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149). Przepisy te, na mocy art. 186 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń

Spółecznych znajdując zastosowanie do wniosków o emeryturę zgłoszonych po dniu 31 grudnia 1998 r., o ile do tego dnia zostały spełnione wszystkie warunki wymagane przepisami tego rozporządzenia do otrzymania prawa do emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki. Warunkami tymi są:

1. niemożność podjęcia pracy lub konieczność jej zaprzestania ze względu na stan zdrowia dziecka,
2. sprawowanie osobistej opieki nad dzieckiem,
3. udowodnienie okresu zatrudnienia (okresów składkowych i nieskładkowych) w wymiarze 20 lat w przypadku kobiety.

Spełnienie przez J. K. na dzień 31 grudnia 1998 r. dwóch pierwszych warunków nie było w sprawie kwestionowane, sporne było natomiast spełnienie warunku legitymowania się 20-letnim okresem zatrudnienia, co było przyczyną odmowy przyznania prawa do wnioskowanego świadczenia emerytalnego. W niniejszym postępowaniu, zainicjowanym odwołaniem od decyzji ZUS z 21 kwietnia 2017 r., J. K. po raz kolejny domagała się uwzględnienia do stażu jej pracy okresów: pracy w gospodarstwie rolnym teściowej od 16 maja 1981 r. do 31 grudnia 1981 r., urlopów macierzyńskich i wypoczynkowych, pracy nakładczej oraz okresów opłacania za nią składek na ubezpieczenie społeczne przez (...). Możliwość uwzględnienia wszystkich tych okresów była jednak już wcześniej przedmiotem oceny zarówno organu rentowego, jak i sądów obu instancji.

Decyzją z 17 grudnia 2002 r. ZUS odmówił J. K. prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki. Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 24 października 2003 r. oddalił odwołanie skarżącej od tej decyzji (w sprawie o sygn. akt XIII U 87/03), a Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 22 września 2004 r. oddalił jej apelację (w sprawie o sygn. akt III AUa 76/04). Po raz kolejny organ rentowy odmówił skarżącej prawa do wcześniejszej emerytury w decyzji z 29 listopada 2004 r. Sąd Okręgowy w Ostrołęce oddalił odwołanie J. K. od tej decyzji w wyroku z 8 listopada 2005 r. (sygn. akt III U 2023/04), a Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 8 marca 2006 r. oddalił apelację skarżącej (sygn. akt III AUa 135/06). Z uzasadnień tych orzeczeń wynika, iż Sądy obu instancji uznawały, że nie można uwzględnić do stażu pracy skarżącej okresu pracy w gospodarstwie rolnym teściów w trakcie urlopu wychowawczego od 16 maja 1981 r. do 31 grudnia 1981 r., bowiem z przeprowadzonych dowodów nie wynika, aby rzeczywiście pracowała ona wówczas w tym gospodarstwie rolnym. Sąd Apelacyjny w Warszawie w sprawie III AUa 76/04 uznał również, że organ rentowy prawidłowo okresy urlopów wychowawczych, urlopów bezpłatnych oraz okresów niewykonywania pracy wykorzystanych na sprawowanie opieki nad dzieckiem przebytych do dnia 15 listopada 1991 r., ograniczył do 1/3 udowodnionych okresów składkowych, tj. do 4 lat i 29 dni, na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.

Pozostałe sporne okresy zostały natomiast prawidłowo uwzględnione przez organ rentowy w stażu emerytalnym skarżącej (w tym okres pracy nakładczej w maju 1985 r. i okres opłacania składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe przez (...) od 1 stycznia 1997 r. do 31 grudnia 1998 r. – pisma (...) k. 25-26).

Podkreślić trzeba, że dopiero w toku niniejszej sprawy, na podstawie nowego orzecznictwa Sądu Najwyższego (wyrok SN z 19 lutego 2014 r. w sprawie II UK 328/13 nawiązujący do uchwały składu siedmiu sędziów SN z 18 maja 2011 r. I UZP 1/11) Sąd Okręgowy uznał, że przy ustalaniu wymaganego do nabycia wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem 20 - letniego okresu zatrudnienia, okresy urlopów wychowawczych, urlopów bezpłatnych oraz okresów niewykonywania pracy z uwagi na opiekę nad dzieckiem, przebyte do dnia 15 listopada 1991 r. należy uwzględnić w całości, jako okresy równorzędne z okresami zatrudnienia (składkowymi). To sprawiło, że wnioskodawczyni – według hipotetycznego wyliczenia ZUS (k. 121-124) – na dzień 31 grudnia 1998 r. legitymowałyby się okresem składkowym i nieskładkowym wynoszącym 20 lat, 4 miesiące i 23 dni. Zatem, biorąc pod uwagę poglądy wyrażone w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego odnośnie możliwości uwzględniania okresów urlopów wychowawczych, urlopów bezpłatnych i okresów opieki nad dzieckiem do stażu pracy w całości jako okresów równorzędnych z okresami zatrudnienia, należałoby stwierdzić, że na dzień 31 grudnia 1998 r. skarżąca spełniała warunek legitymowania się 20 – letnim okresem składkowym i nieskładkowym. Sąd Apelacyjny nie podziela przy tym argumentacji przedstawionej przez organ rentowy w piśmie procesowym z 12 lutego 2018 r. (k. 121- 122), iż odwołująca pomimo spełnienia warunku

dotyczącego stażu pracy, na dzień 1 stycznia 1999 r. nie spełniałaby przesłanki przyznania prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r., dotyczącej charakteru schorzeń dziecka, którym się opiekowała. Rację ma skarżąca wskazując w apelacji, iż okoliczności dotyczące sprawowania opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki - M. K. cierpiącym na schorzenia wymienione w ww. rozporządzeniu, nie były kwestionowane ani w tej sprawie, ani w poprzednich prawomocnie zakończonych sprawach o wcześniejszą emeryturę z tytułu opieki nad dzieckiem.

Należy jednak mieć na uwadze, co słusznie podniósł Sąd pierwszej instancji, że ocena zaliczenia ww. okresów była przedmiotem rozważań Sądu Apelacyjnego w Warszawie (w sprawie III AUa 76/04 z odwołania J. K.), który prawomocnie przesądził, iż okres sprawowania opieki nad dzieckiem szczególnej troski jest okresem nieskładkowym (uwzględnianym w stażu pracy w wymiarze 1/3 okresów składkowych) i co doprowadziło do uznania, że J. K. nie posiada 20 lat pracy na dzień 31 grudnia 1998 r. Wbrew zarzutom zawartym w apelacji, Sąd rozpoznający sprawę niniejszą jest w tym zakresie związany prawomocnym wyrokiem (art. 365 § 1 k.p.c.). Zgodnie z treścią art. 365 § 1 k.p.c., orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Określone w art. 365 k.p.c. związanie stron, sądów i innych podmiotów i osób treścią prawomocnego orzeczenia wyraża nakaz przyjmowania przez nie, że w objętej nim sytuacji stan prawny przedstawiał się tak, jak to wynika z sentencji wyroku (wyr. Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2009 r., II PK 302/08; wyr. Sądu Najwyższego z 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, L.). Ewentualne wzruszenie poglądów wynikających z przytoczonych prawomocnych wyroków (w świetle późniejszego orzecznictwa Sądu Najwyższego) mogłoby zatem nastąpić jedynie w drodze wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie, nie jest to natomiast możliwe w sprawie niniejszej. Co prawda skarżąca, w sporządzonej przez siebie apelacji wskazywała, iż obecne postępowanie stanowi „wznowienie” postępowania o wcześniejszą emeryturę z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki, co jednak nie jest trafne, bowiem sprawa niniejsza nie toczy się w trybie wznowienia postępowania (art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na stanowisko Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który w wyroku z dnia 15 września 2008 r. w sprawie M. przeciwko Polsce sformułował uniwersalne kryteria sądowej oceny ponownego postępowania w sprawie prawa do emerytury lub renty albo ich wysokości, zgodnie z którymi sądy krajowe powinny między innymi „ustalić, czy pominięcie dowodów lub okoliczności zostało wywołane przez stronę, czy też stanowiło błąd Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a także wziąć pod uwagę czas, jaki upłynął od wydania decyzji stwierdzającej prawo do emerytury lub renty oraz ocenić proporcjonalność skutków ewentualnej ingerencji w świadczenie. W przypadku, gdy prawo do świadczenia zostało ustalone niezasadnie, ale nastąpiło to z przyczyn leżących wyłącznie po stronie organu rentowego lub innych podmiotów wykonujących funkcje publiczne, a ingerencja wiązałaby się z istotnymi, negatywnymi skutkami dla ubezpieczonego, w szczególności gdy jest wysoce prawdopodobne, iż ubezpieczony nie mógłby przystosować się do zmienionych okoliczności z uwagi na wiek, stan zdrowia lub sytuację rodzinną, należałoby uznać, że nowe dowody lub okoliczności nie miały wpływu na prawo do świadczenia i odmówić uchylenia wcześniejszej decyzji” (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2011 r., sygn. akt III UK 93/10 i wyrok Sądu Najwyższego z 21 września 2010 r. sygn. akt III UK 94/09). Trybunał, mając na uwadze znaczenie sprawiedliwości społecznej uznał, iż generalną zasadą powinno być aby władze publiczne nie były powstrzymywane od poprawiania swoich błędów, nawet tych wynikłych z ich własnych zaniedbań. Należy zwrócić uwagę, iż kluczowe znaczenie Trybunał przypisał ocenie zachowania równowagi pomiędzy wymogami leżącymi w interesie powszechnym, a wymogami ochrony praw podstawowych jednostki oraz temu, czy ciężar nałożony na stronę nie był nadmierny. Co prawda wyrok ten zapadł na tle odmiennego stanu faktycznego, w którym to prawo do wcześniejszej emerytury zostało przyznane i było pobierane, następnie zaś na skutek wznowienia postępowania z urzędu ubezpieczona została pozbawiona prawa do tego świadczenia, jednak w ocenie Sądu poglądy wyrażone w tym rozstrzygnięciu znajdują analogiczne zastosowanie w sprawie J. K. i powinny stanowić wyznacznik przy wznowieniu postępowania w sprawie o wcześniejszą emeryturę zakończoną wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie (III AUa 76/04).

W niniejszym postępowaniu Sąd Okręgowy rozpoznawał odwołanie J. K. od decyzji ZUS z dnia 21 kwietnia 2017 r. W decyzji tej organ rentowy uznał za udowodniony łączny staż sumaryczny odwołującej w wymiarze 19 lat, 8 miesięcy i 18 dni, w tym 12 lat, 6 miesięcy i 7 dni okresów składkowych, 4 lata, 2 miesiące i 3 dni okresów nieskładkowych ograniczonych do 1/3 składkowych oraz 3 lata i dni okresów uzupełniających (praca w gospodarstwie rolnym rodziców).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego brak było obecnie podstaw do przyznania wnioskodawczyni emerytury na podstawie przepisów rozporządzenia z dnia 15 maja 1989 r., gdyż z uwagi na śmierć syna M. w dniu 29 grudnia 2008 r. nie występowała na datę złożenia wniosku konieczność sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem ani też niemożność podjęcia zatrudnienia lub konieczność jego zaprzestania z uwagi na stan zdrowia dziecka. Rację ma Sąd pierwszej instancji, iż prawo do wcześniejszej emerytury powinno podlegać weryfikacji pod kątem spełnienia przesłanek nie tylko w dniu 31 grudnia 1998 r., ale także w okresie bezpośrednio poprzedzającym złożenie wniosku. Taki pogląd wniósł Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 listopada 2009 r. (II UK 45/09). Spełnienie warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury z tytułu sprawowania opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki na dzień 31 grudnia 1998 r. - wobec tego że obecnie rozpoznawany wniosek o emeryturę został złożony 6 lutego 2017 r. - nie jest równoznaczne z zasadnością tego wniosku, ponieważ prawo do żądanego świadczenia podlegało weryfikacji pod kątem spełnienia przesłanek go warunkujących również w okresie poprzedzającym złożenie wniosku o emeryturę. Obecnie nie jest zasadne żądanie prawa do wcześniejszej emerytury w sytuacji, gdy skarżąca nie spełnia jednej z przesłanek niezbędnych do jej przyznania, tj. nie sprawuje osobistej opieki nad chorym dzieckiem, o którym mowa w rozporządzeniu Rady Ministrów z 15 maja 1989 r. Niewątpliwie warunkiem nabycia prawa do spornego świadczenia jest niemożność podjęcia pracy albo konieczność jej zaprzestania ze względu na stan zdrowia dziecka i konieczność sprawowania nad nim stałej opieki i przesłanki te obecnie nie są spełnione.

Z kolei w powołanej w apelacji uchwale Sądu Najwyższego z 28 listopada 2002 r. (III UZP 9/02) stwierdza się, że osoba, która spełniała wszystkie warunki do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r., jednak uprawnień tych nie uzyskała na skutek błędnej decyzji organu rentowego, może skutecznie ubiegać się o to prawo, mimo że dziecko zmarło w toku postępowania odwoławczego. Zakres przyznanego świadczenia podlega jednak ustaleniu z uwzględnieniem przepisu art. 101 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przepis ten stanowi natomiast, że prawo do świadczeń ustaje, gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy podkreślił, że przesłanki uzyskania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki muszą zachodzić kumulatywnie, a brak jednej z nich powoduje, że prawo do świadczenia nie powstaje. Ponadto jednak przesłanki te muszą występować przez cały okres pobierania świadczenia. Świadczenie w postaci wcześniejszej emerytury ma rekompensować w pewnym stopniu utratę możliwości uzyskiwania przez osobę ubezpieczoną dochodu własną pracą w razie zaistnienia określonych w prawie ubezpieczenia społecznego ryzyk. Jeśli więc możliwości takie w części lub w całości ponownie zaistnieją, prawo do świadczeń lub ich rozmiar podlegają weryfikacji. Wynika stąd, że w przypadku np. śmierci dziecka, z tytułu opieki nad którym matce przysługiwało prawo do wcześniejszej emerytury, lub też poprawy stanu jego zdrowia czyniącej zbędnym konieczność sprawowania nad nim stałej opieki, ex lege ustaje prawo do wcześniejszej emerytury. Sąd Najwyższy podkreślił różnicę występującą między wcześniejszą emeryturą z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki, a emeryturą przysługującą na zasadach ogólnych – z tytułu osiągnięcia wieku emerytalnego i posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego. Emerytura na zasadach ogólnych jest świadczeniem nieutralnym, natomiast przesłanki nabycia prawa do omawianej emerytury wcześniejszej, w szczególności przesłanka niemożności kontynuowania zatrudnienia w związku z poprawą stanu zdrowia dziecka, czy zmianą warunków rodzinnych, mogą ustać.

Podsumowując, Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw, które umożliwiłyby uwzględnienie apelacji i przyznanie odwołującej spornego świadczenia emerytalnego. W dacie złożenia ostatniego wniosku o emeryturę (6 lutego 2017 r.) odwołująca nie spełniała przesłanki niemożności podjęcia zatrudnienia z powodu konieczności sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem. Tym samym należy uznać, że w okresie bezpośrednio poprzedzającym złożenie wniosku nie

spełniała ona warunków do otrzymania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki. Z uwagi natomiast na to, że rozpoznając niniejszą sprawę Sąd związany jest prawomocnymi wyrokami Sądu Apelacyjnego w Warszawie w sprawie III AUa 76/04 i III AUa 135/06, nie jest możliwe obecnie kwestionowanie wynikających z tych wyroków ustaleń dotyczących braku legitymowania się przez skarżącą 20-letnim okresem składkowym i nieskładkowym.

Mając to wszystko na względzie należało uznać za niezasadne zawarte w apelacji zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj. art. 186 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki oraz art. 27 ust. 3 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnych pracowników i ich rodzin.

Dlatego też Sąd Apelacyjny oddalił apelację na podstawie art. 385 k.p.c.

SSA Marek Szymanowski SSA Barbara Orechwa-Zawadzka SSA Alicja Sołowińska